



# Reagowanie na incydenty antysemickie

*Pomoc  
naukowa*

8

1. Poszerzanie wiedzy o Żydach i judaizmie
2. Przewycięzanie nieświadomych uprzedzeń
3. Przeciwdziałanie antysemickim stereotypom i uprzedzeniom
4. Podważanie teorii spiskowych
5. Nauczanie o antysemityzmie przez edukację o Holokauście
6. Przeciwdziałanie negowaniu, zniekształcaniu i trywializowaniu Holokaustu
7. Antysemityzm i dyskurs pamięci narodowej
- 8. Reagowanie na incydenty antysemickie**
9. Reagowanie na antysemityzm w internecie
10. Antysemityzm a sytuacja na Bliskim Wschodzie

---

# Reagowanie na incydenty antysemityczne

Ważne jest, aby każdy mógł doświadczać bezpiecznego środowiska i być akceptowanym za to, kim jest, czy to w szkole, w miejscu zamieszkania, czy w pracy. Jest to podstawowe prawo człowieka. Niestety, zbyt często ludzie są wykluczani lub wyśmiewani za to, że są w pewien sposób odmienni. Nawet tam, gdzie istnieją bezpieczne i inkluzywne przestrzenie, gdzie ceni się różnorodność i produktywnie rozwiązuje się konflikty, w społeczeństwie mogą wystąpić incydenty, które wpływają na poczucie przynależności i bezpieczeństwa jednostki.

Incydenty antysemityczne naruszają niezbywalne prawa, w tym prawo do równego traktowania, godności ludzkiej oraz wolności religii i przekonań. Edukacja oparta na prawach człowieka zarówno promuje takie prawa wśród uczniów, jak i zapewnia żydowskiim uczniom prawo do środowiska nauki wolnego od antysemityzmu.

Podobnie jak w przypadku wszystkich form nietolerancji, antysemityzm może pojawić się w klasach, szkołach i lokalnych

społecznościach. Może przejawiać się używaniem przez mówcę potocznego wyrażenia, którego pochodzenia nie rozumie, a które negatywnie wpływa na ucznia. Na dłuższą metę może prowadzić do prześladowania czy choćby malowania obraźliwego graffiti. W społeczeństwie mogą mieć miejsce incydenty, które cieszą się dużym zainteresowaniem prasy i opinii publicznej, lub rozmawiają o nich rodzice. Bez względu na to, jaka jest forma incydentu, stanowi on wyzwanie, które nauczyciele, dyrekcja i pracownicy szkoły muszą być gotowi podjąć. Jeśli incydenty tego typu nie są rozwiązywane w szkołach, mogą prowadzić do upowszechnienia uprzedzeń i intensyfikacji zachowań agresywnych, a w konsekwencji do pogorszenia bezpieczeństwa środowiska edukacyjnego uczniów i nauczycieli.

Wartości demokratyczne, prawa człowieka, wzajemny szacunek, a zwłaszcza kultura osobista pomagają stworzyć środowisko wolne od nienawiści i uprzedzeń. Szkoły mogą stać się bardziej odporne na takie incydenty, jeśli

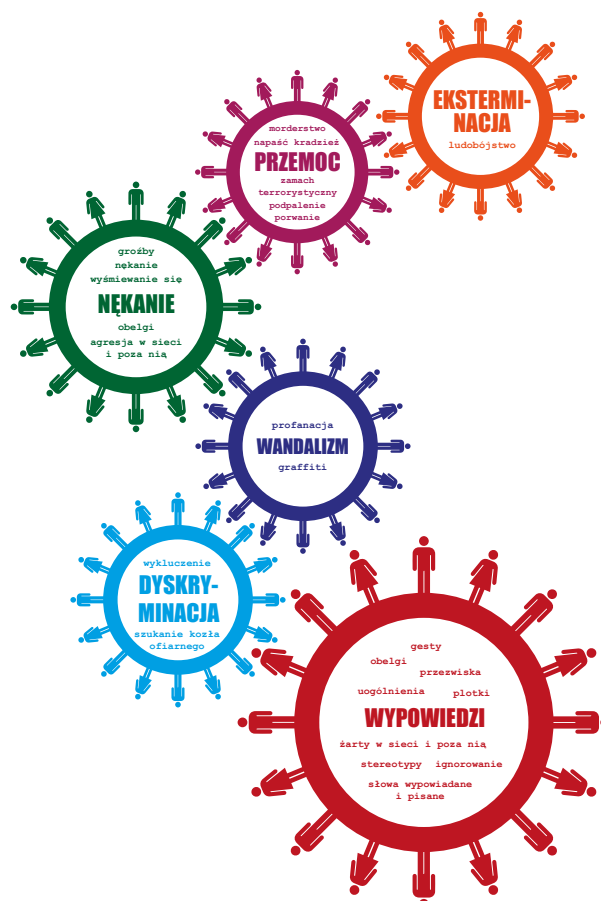
będą promować środowisko, w którym prawa człowieka i różnorodność są szanowane przez wszystkich. Nauczyciele i władze szkoły muszą umacniać te wartości poprzez swoje zachowanie, a jednocześnie zachęcać uczniów do zrozumienia praw człowieka i rozwijać w nich empatię. Rozszerzenie takiego podejścia na całą szkołę jest najskuteczniejszą metodą promowania środowiska otwartego na wszystkich, powinno więc obejmować różnorodne działania angażujące wszystkich pracowników szkoły. Wspomniane wartości demokratyczne powinny znaleźć odzwierciedlenie w regulaminach szkolnych oraz w jakości i treści programów i materiałów dydaktycznych, jak również w proaktywnym i reaktywnym podejściu kierownictwa szkoły do incydentów antysemitycznych. Niniejsza pomoc dydaktyczna dostarczy informacji o możliwych rodzajach takich incydentów oraz wskaże niektóre sposoby reagowania na nie w celu zapobieżenia ich powtarzaniu się lub eskalacji.

# Kontekst

Incydenty antysemickie obejmują umiarkowane lub rażące akty lub przejawy antyżydowskiego fanatyzmu i wrogości. Większość incydentów mających miejsce w szkołach nie jest przestępstwem, jednak jest szkodliwa, ponieważ przyczynia się do generowania nienawiści. Aby zrozumieć, jak szybko nietolerancyjne wypowiedzi lub mowa nienawiści może eskalować i przybrać formę zdarzeń potencjalnie trudniejszych do opanowania, warto myśleć o antysemityzmie jako o maszynie, w której każde koło zębate wprawia w ruch pozostałe koła (patrz diagram).

Badania pokazują, że młodzież jest szczególnie narażona na incydenty antysemickie i częściej:

- doświadcza obelg antysemickich, dręczenia i ataków fizycznych;
- jest świadkami antysemickich ataków lub doświadcza antysemickiej dyskryminacji;
- jest celem ataków w sieci lub prześladowania fizycznego i zastraszania, ze względu na żydowskie pochodzenie;
- unika niektórych okolic lub rozważa przeprowadzkę z racji obaw o własne bezpieczeństwo ze względu na bycie Żydem.<sup>1</sup>



\*Diagram pochodzi z: CEJI – Żydowski wkład w integracyjną Europę (<<http://ceji.org/>>)

Wiele osób kojarzy antysemityzm z Holocaustem, a mimo to nadal aprobejuje tradycyjne stereotypy związane z Żydami.<sup>2</sup> Stereotypy te mogą prowadzić do antysemickich incydentów.

<sup>1</sup> David Graham i Jonathan Boyd, „Understanding antisemitic hate crime: Do the experiences, perceptions and behaviours of Jews vary by gender, age and religiosity?”, Institute for Jewish Policy Research, luty 2017, <<https://www.osce.org/odihr/320021?download=true>>. To badanie zostało przeprowadzone i sfinansowane na prośbę ODIHR i obejmuje okres 2008-2012.

<sup>2</sup> Zob. na przykład antysemickie tropy i memy w Aneksie 2 publikacji *Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację: Wytyczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki* (Warszawa: OBWE/ Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODHIR), 2017), s. 80-83.

---

Antysemicki dyskurs, toczony przez osoby publiczne lub członków ogółu populacji, także online, jest uznawany za problem globalny,<sup>3</sup> nawet w miejscach, gdzie akty przemocy fizycznej na tle antysemickim są dość rzadkie.

W ostatnich latach antysemityzm stał się w niektórych miejscach bardziej brutalny. W latach 2012-2018 w rejonie OBWE zamordowano kilka osób, w tym dzieci i osoby starsze, ponieważ były Żydami.<sup>4</sup>

Brak zdecydowanej reakcji na antysemityzm i przyzwolenie na jego rozwój wykształca u młodych ludzi, a także w społeczeństwie w ogólności, przekonanie że uprzedzenia i aktywna dyskryminacja wobec poszczególnych grup ludzi, a nawet ataki na nie, są dopuszczalne. Niestety, społeczności szkolne nie są wolne od uprzedzeń obecnych w całym społeczeństwie. Jeśli władze szkolne nie reagują na incydenty antysemickie, bezczynność taka może być interpretowana przez uczniów i nauczycieli jako milcząca aprobata dla takiego sposobu myślenia. Brak reakcji i potępienia przejawów antysemityzmu będzie sygnałem, że władze szkolne przywiązują niewielką

wagę do tych incydentów lub do praw osób, które są ich celem.

### **Przykłady incydentów antysemickich w szkołach na terenie OBWE w 2016 roku**

*Niniejsza broszura nie jest w stanie przedstawić wszystkich możliwych incydentów o charakterze antysemickim. Najważniejszym przekazem tych kilku przykładów jest to, aby nie ignorować takich zdarzeń i nie odkładać w czasie reakcji na nie. Szkoły muszą szybko podejmować właściwe kroki, przyjmując proaktywne podejście i w razie potrzeby szukać pomocy u organizacji utworzonych w celu pomocy szkołom w zwalczaniu antysemityzmu.*

Belgia: 17 czerwca, 12-letni żydowski chłopiec uczęszczający do szkoły podstawowej w Braine-le-Château padł ofiarą antysemickiego ataku trzech kolegów, który poległ na „gazowaniu” – spryskiwaniu dezodorantami – pod prysznicami szkolnymi. Stało się to po tym, jak chłopiec kilkakrotnie zgłaszał, że się nad nim znęcano.<sup>5</sup>

---

<sup>3</sup> Zob. np. badania Komisji Europejskiej (raport Special Barometer 484, 2018-2019) na temat postrzegania antysemityzmu przez ogół społeczeństwa w UE, badania Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) na temat doświadczeń i postrzegania antysemityzmu przez Żydów w 12 państwach członkowskich UE (2018) oraz badanie przeprowadzone przez Anti-Defamation League w 2015: *Global 100 Survey on anti-Semitism*.

<sup>4</sup> We Francji było to m.in. zabójstwo trójki dzieci i ojca dwójki dzieci obok żydowskiej szkoły (Tuluza, 2012), czterech z 29 osób przetrzymywanych jako zakładnicy w koszernej supermarkecie (Paryż, 2015) oraz 67-letniej Żydówki wyrzuconej z okna swojego mieszkania na trzecim piętrze (Paryż, 2017 – postępowanie w tej sprawie, oficjalnie uznanej przez prokuratora za antysemickie przestępstwo nienawiści, trwa nadal). W Belgii cztery osoby zostały zabite w strzelaninie w Muzeum Żydowskim (Bruksela, 2014). W Danii wolontariusz pełniący służbę ochroniarską przed Wielką Synagogą Krystalgade został zastrzelony podczas uroczystości Bat Micwa (Kopenhaga, 2015). W Stanach Zjednoczonych 11 osób zginęło w wyniku strzelaniny w synagodze Tree of Life podczas nabożeństw szabatowych (Pittsburgh, 2018 r. - postępowanie w tej sprawie jest nadal w toku).

<sup>5</sup> League Belge contre l'antisemitisme, „Un élève juif «gazé» avec des déodorants: ouverture d'une enquête à Braine-le-Château [Żydowski uczeń został „zagazowany” dezodorantem: dochodzenie toczyło się w Braine-le-Chateau]”, 17 czerwca 2016 [w j. francuskim], <<http://lbca.be/newsletters/160620.html>>.

Ulotka na temat rozpoznawania i zwalczania nienawiści wyrażonej w graffiti, zawierająca przykłady stosowanych symboli, znajduje się w publikacji „Graffiti Leaflet from United against Racism”:

<[http://www.unitedagainstracism.org/pdfs/Graffiti-Leaflet\\_GB.pdf](http://www.unitedagainstracism.org/pdfs/Graffiti-Leaflet_GB.pdf)>.

**Niemcy:** Według doniesień policji z 28 października 2016 r., 12-letni chłopiec przyznał się do wykonania graffiti swastyki i nazwiska Adolfa Hitlera w ponad 11 miejscach publicznych, w tym w szkole, w mieście Heimenkirch. Chłopiec przyznał, że zrobił to z nudów.<sup>6</sup>

**Niderlandy:** W czerwcu, podczas balu maturalnego, licealiści w mieście Schijdel śpiewali o paleniu Żydów. Niektórzy z nich zaśpiewali następujące słowa: „Razem będziemy palić Żydów, bo Żydzi palą się najlepiej” – przyspiewka słyszana niekiedy na stadionach piłkarskich w tym kraju.<sup>7</sup>

**Norwegia:** 21 stycznia 2016 r. norweska gazeta *Aftenposten* doniosła, że szkoła średnia w Foss w stolicy Norwegii, Oslo, otrzymała od władz lokalnych naganę za niewystarczającą ochronę ucznia, który był zastraszony przez kolegów z klasy, kiedy odkryli, że jest Żydem. Koledzy z klasy wykonywali nazi-stowskie pozdrowienia, trzymali popielniczkę przed chłopcem i powiedzieli mu pod prysznicem,

że „norweskie dzieci dostają tu wodę, ale ty gaz”. Pewien uczeń napisał na Facebooku: „Szkoda, że Hitler nie dokończył roboty”.<sup>8</sup>

**Ukraina:** W 2018 roku nauczycielka historii ze Lwowa zamieściła w mediach społecznościowych gratulacje dla Adolfa Hitlera z okazji jego urodzin i nazwała go „wielkim człowiekiem”. Nauczycielka, o której mowa, miała powiązania z pravicowymi grupami politycznymi i była członkinią rady miejskiej. Chociaż po godzinie usunęła swój wpis, ten szybko rozprzestrzenił się w rosyjskojęzycznych mediach.<sup>9</sup> Następnie okazało się, że istnieją wcześniejsze posty, w których ta sama nauczycielka gratulowała uczniom wykonania hitlerowskiego pozdrowienia w związku z projektem historycznym. Choć sama zaprzeczyła, żeby była autorką wpisu, została zwolniona z pracy tydzień po skandalu.

**Stany Zjednoczone:** w 2018 roku zamieszczono w mediach społecznościowych zdjęcie z balu studniówkowego w szkole średniej w Wisconsin,

<sup>6</sup> *Augsburger Allgemeine*, „Zwölfjähriger verursacht Serie von Hakenkreuz-Schmierereien” [Dwunastolatek narysował serię swastyk graffiti] 28 października 2016 [w j. niemieckim], <<https://www.augsburger-allgemeine.de/bayern/Zwoelfjaehriger-verursacht-Serie-von-Hakenkreuz-Schmierereien-id39569102.html>>.

<sup>7</sup> *The Times of Israel*, „Jews burn the best’, sing Dutch teens at graduation party” [‘Żydzi palą się najlepiej’ śpiewają holenderscy nastolatki podczas balu maturalnego], 10 czerwca 2016, <<https://www.timesofisrael.com/jews-burn-the-best-sing-dutch-teens-at-graduation-party/>>.

<sup>8</sup> *Aftenposten*, „Eleven holdt et askebeger foran den jødiske gutten og sa: «Det er sånn ditt folk ser ut». [Uczeń trzymał przed żydowskim chłopcem popielniczkę mówiąc, ‘Tak wygląda twój naród’], 18 lutego 2016 [w j. norweskim], <<https://www.aftenposten.no/norge/i/8qJA/Eleven-holdt-et-askbeger-foran-den-jodiske-gutten-og-sa-Det-er-sann-ditt-folk-ser-ut>>.

<sup>9</sup> Zob. na przykład: “Поздрвила в Facebook Гитлера с Днем рождения и потеряла работу: Скандальная История Львовской Учительницы ицы” [Złożyła Hitlerowi życzenia urodzinowe na Facebooku i straciła pracę: Skandaliczne zachowanie nauczycielki ze Lwowa], 112.UA, 25 kwietnia 2018, <<https://112.ua/glavnye-novosti/pozdravila-gitlera-s-dnem-rozhdeniya-u-facebook-i-poteryala-rabotu-podrobnosti-skandala-so-lvovskoy-uchitelnicey-443166.html>>.

O czym należy pamiętać, kiedy reagujemy na incydenty antysemickie w środowisku szkolnym:

- traktujcie wszystkie doniesienia na serio, aby uniknąć zaostrzenia sytuacji i wtórnego represjonowania;
- reagujcie natychmiast – opóźniona reakcja może jedynie pogorszyć sytuację;
- jeżeli zdarzenie dotyczy pojedynczych osób, dołóżcie starań, aby wszelkie potrzeby fizyczne i psychologiczne zostały zaspokojone przez wykwalifikowanych specjalistów, którzy uwzględniają kwestię płci w swojej pracy;
- przeprowadźcie natychmiast wywiad ze świadkami, sporządzając – dopóki ich wspomnienia są jeszcze świeże – jasne i wyczerpujące notatki;
- zapewnijcie bezpieczne miejsce, w którym ofiary lub świadkowie będą mieli pewność, że nie są podsłuchiwani;
- uważnie wysłuchajcie ucznia, pamiętając, że zgłaszanie incydentu może być stresujące i że może on również obejmować inne formy dyskryminacji, jak np. dyskryminacja ze względu na płeć;
- weźcie pod uwagę wszystkie uzyskane informacje, pamiętając, że ofiary często obawiają się, że nikt im nie uwierzy;
- prowadźcie rzetelną dokumentację, zbierajcie wszelkie dostępne dowody i dbajcie o ich właściwe przechowywanie;
- pamiętajcie, aby stosować się do istniejących procedur zgłaszania przypadków nietolerancji;
- w zależności od rodzaju incydentu może być konieczne zareagowanie na dwóch poziomach: reakcja administracyjna/karna i reakcja pedagogiczna;
- planując przeciwdziałanie, uwzględnijcie potencjalnie różne potrzeby ofiar płci męskiej i żeńskiej, a także różne sposoby postrzegania tego zdarzenia, na które mogą mieć wpływ stereotypy związane z płcią;
- zaproście do współpracy rodzica(ów) i/lub opiekuna(ów) sprawcy i ofiary;
- postępujcie zgodnie z procedurami obowiązującymi w takiej sytuacji w szkole i w razie potrzeby powiadomcie organy ścigania;
- dokonajcie oceny incydentu w celu ustalenia, czy może on wskazywać na głębszy problem w środowisku szkolnym lub na sytuację sprawcy, co może wymagać podjęcia szerszych działań; oraz
- rozpocznijcie dyskusję w środowisku szkolnym na temat incydentu, nie wspominając jednak o konkretnej ofierze lub sprawcy bez ich zgody.

na którym uczniowie wykonywali nazistowskie pozdrowienie. Niektórzy wykonywali również pozdrowienie „białej siły”. Szkoła potępiła to zdarzenie i poinformowała o nim policję, która pomogła szkole w wyjaśnieniu incydentu.<sup>10</sup>

<sup>10</sup> „Male students at an (almost) all-white high school gave a Nazi salute. Now officials want to figure out why” [Uczniowie w (prawie) całkowicie białej szkole średniej oddają hitlerowskie pozdrowienie. Teraz władze próbują dowiedzieć się dlaczego], James B. Nelson, *Milwaukee Journal Sentinel*, 12 listopada 2018, <<https://eu.usatoday.com/story/news/nation-now/2018/11/12/nazi-salute-baraboo-high-school-boys-wisconsin/1975695002/>>.



# Strategie reagowania na incydenty antysemityczne w klasie

## Co zrobić, kiedy...?

### ...znajdziesz swastykę lub symbol o podobnym znaczeniu („88”) narysowany na ławce w Twojej klasie?

Po pierwsze, jeśli dany symbol był skierowany przeciwko konkretnemu uczniowi należy go natychmiast usunąć, po uprzednim sfotografowaniu w celach dokumentacji. Nauczyciele powinni zająć się ofiarą, aby dowiedzieć się, czy incydent był odosobniony, czy też nie. Możliwe, że uczeń był celem dłuższego mobbingu lub nękania.

Dyrektor szkoły powinien zostać poinformowany o tym incydencie, będącym aktem wandalizmu wobec mienia szkoły, ponieważ może on wskazywać, że istnieje konieczność zajęcia się tym problemem w całej szkole. Szkolna procedura może traktować incydent jako przypadek graffiti lub wandalizmu, jednak należy również wziąć pod uwagę treść napisu, ponieważ może wskazywać na incydent na tle nienawiści. Należy

Należy pamiętać, że usunięcie swastyki lub innego graffiti bez reakcji pedagogicznej może doprowadzić do ponownego wykroczenia. Być może warto przygotować się do takiego działania wraz z innymi osobami w szkole. Np. grupa artystycznie uzdolnionych uczniów w Berlinie zamienia swastyki, zręcznie malując różne motywy wokół nich by usunąć ich przesłanie nienawiści.

źródło: „Berlin street artist group cleverly undo swastika graffiti”, witryna BBC, <<https://www.bbc.com/news/av/world-europe-40809266/berlin-street-artist-group-cleverly-undo-swastika-graffiti>>.

pamiętać, że w kilku krajach OBWE incydent taki może stanowić przestępstwo.

Porozmawiaj z innymi nauczycielami podczas oficjalnego spotkania lub w nieformalnej wymianie zdań. Mogą oni nie tylko wesprzeć kolejną inicjatywę pedagogiczną, ale także powinni zachować czujność i monitorować rozwój sytuacji w przypadku, gdyby problem upowszechnił się.

Nauczyciele nie zawsze mogą być świadomi znaczenia tego symbolu; na przykład niektóre znaki popierające ideologię nazistowską są zakodowane, aby uniknąć natychmiastowego wykrycia.<sup>11</sup>

Zainteresuj się, jakie są lokalne możliwości szkolenia dla nauczycieli, wspierające ich w rozwijaniu inicjatyw pedagogicznych podejmowanych w reakcji na takie incydenty. Jeśli w twojej miejscowości szkolenia nie są dostępne, warto zapoznać się z programami szkoleniowymi online i możliwościami oferowanymi przez organizacje pozarządowe.

Rozważ zaangażowanie klasy lub całej szkoły w projekt, który pomoże rozwinąć świadomość znaczenia takich symboli jak swastyka, a jednocześnie przypomni wszystkim wartości, którym hołduje szkoła, takie jak równość, różnorodność i prawa człowieka,

<sup>11</sup> „Hate Symbols Database” [Baza danych zawierająca symbole nienawiści] Anti-Defamation League zawiera informacje na temat symboli, które mogą mieć ukryte znaczenie, zob.: The Anti-Defamation League, „Hate Symbol Database”, <<https://www.adl.org/education-and-resources/resource-knowledge-base/hate-symbols>>.



---

a także zagrożeń związanych z wykluczeniem społecznym.

Wiedza, kto narysował swastykę, da możliwość bardziej bezpośredniego zareagowania na zachowanie sprawcy. Za tym incydemtem może kryć się wiele różnych pobudek. Młodzież, która chce utożsamić się z jakąś grupą może stosować takie symbole nie zdając sobie w pełni sprawy z ich antysemitycznych konotacji. Inni mogą świadomie używać tych symboli jako kodu pozwalającego na identyfikację osób lub grup wyznających ideologię antysemityczną.

Symbole antysemityczne można znaleźć w obrazach, cyfrach, literach i tekstach piosenek, choć nie wszystkie są tak bardzo rozpoznawalne jak swastyka. Czy uczeń jest w pełni świadomy znaczenia danego symbolu? Czy próbuje zwrócić na siebie uwagę z jakiegoś innego powodu? Czy uczeń jest narażony na silne wpływy ekstremistyczne (np. grup neonazistowskich)?

**...w miejscowości, w której mieszkasz lub pracujesz popełniono akt wandalizmu o charakterze antysemitycznym?**

Zgodnie z rocznym sprawozdaniem OBWE/ODIHR w sprawie przestępstw na tle nienawiści, spośród 2 140 incydentów o charakterze antysemitycznym zgłoszonych w 23 państwach OBWE w 2017 r., 1 719 incydentów dotyczyło ataków na obiekty takie jak cmentarze, synagogi i pomniki Holocaustu oraz mienie osobiste. Ataki te, popełniane niekiedy przez dzieci w wieku szkolnym, w niektórych państwach OBWE są ścigane z mocy prawa, w zależności od zakresu szkód. Policja może przeprowadzić dochodzenie w celu ustalenia, czy dany akt wandalizmu był motywowany uprzedzeniami i może potraktować go jako przestępstwo na tle nienawiści.<sup>12</sup>

Takie incydenty mają duże znaczenie symboliczne i mogą mieć również wpływ na ogół społeczeństwa. Na przykład w przypadku zbezczeszczenia cmentarzy żydowskich, wiele osób będzie wstrząśniętych lub oburzonych. Jeśli miejscowość dotknął bezpośrednio Holocaust, incydent ten

Dorośli często zakładają, że uczeń, który narysował swastykę jest rasistą, osobą pełną nienawiści lub związaną z organizacjami ekstremistycznymi. W niektórych przypadkach może to być prawdą. Jednak motyw ucznia mogą wynikać z jego sytuacji osobistej, braku zrozumienia takich symboli lub niewrażliwości na ich znaczenie, a także presji rówieśniczej lub chęci zwrócenia na siebie uwagi poprzez prowokację lub agresję. Po lepszym poznaniu motywacji ucznia, można opracować odpowiednią strategię reakcji.

---

<sup>12</sup> Więcej informacji na temat przestępstw z nienawiści można znaleźć na stronie internetowej OBWE/ODIHR im poświęconej. Znaleźć tam można informacje na temat przestępstw z nienawiści uzyskane od państw członkowskich OBWE, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego i organizacji międzyrządowych, sklasyfikowanych według motywów opartych na uprzedzeniach. OBWE/ODIHR została upoważniona do składania sprawozdań przez państwa członkowskie, <<http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>>.

## Ćwiczenie

Jeśli w miejscowości odbywa się uroczystość upamiętniająca związaną z incydem antysemitycznym, należy rozważyć udział klasy, by pokazać wsparcie dla poszkodowanych rodzin i członków społeczności.

Projekt refleksyjny lub artystyczny może być ciekawym sposobem pomocy uczniom w przepracowaniu ich myśli i uczuć poprzez esej, wiersz, malarstwo lub rzeźbę.

może wywołać u jednych osobisty ból i wspomnienia, a od innych wymagać niewygodnej autorefleksji lub wywołać napięcie między tymi, którzy chcą mówić otwarcie o lokalnej historii, a tymi, którzy wolą jej zaprzeczać lub ją ukryć.

Jeśli sprawcy byli w jakiś sposób związani ze szkołą (np. obecni lub byli uczniowie), a śledczy ustalili, że incydent był na tle antysemitycznym, jest to moment na refleksję w całej szkole nad tym, co można było zrobić, aby zapobiec narastaniu tego typu nienawiści.

Dla nauczycieli tego rodzaju incydent może stanowić cenną okazję do przekazania uczniom istotnej wiedzy. Pedagodzy mogą pomóc

uczniom zrozumieć, co się wydarzyło i wyjaśnić, w jaki sposób ludzie mogą zareagować na taki incydent. Jeśli nauczyciel lub szkoła odpowiednio ustosunkują się do tego zdarzenia, uczniowie będą mogli pogłębić swoją wiedzę w następujących kwestiach:

- co oznacza pojęcie solidarności z ofiarami przestępstw na tle nienawiści, jak znaleźć odwagę, aby bronić swoich praw, jak zapoznać się z przykładami tych zagadnień w przeszłości i obecnie;
- lokalna historia w szerszym kontekście historii II wojny światowej;
- różnica między prawem do krytykowania czynów lub polityki rządu Państwa Izrael a aktem zastraszania, nękania lub zagrażania bezpieczeństwu Żydów żyjących lokalnie;
- obrzędy przejścia, w szczególności znaczenie obrzędów pogrzebowych i pochówkowych dla ludzi różnych kultur;

- zwyczaje i zasługi lokalnej społeczności żydowskiej, przeszłe i obecne; oraz
- w jaki sposób przyłączenie się do wysiłków wspólnoty zmierzających do naprawy szkód dowodzi solidarności, stanowi zadośćuczynienie i wzmacnia więzi społeczne.

W następstwie takiego incydentu zaleca się, aby nauczyciele prowadzili zajęcia w małych grupach polegające na autorefleksji i pomagające uczniom przemyśleć zdarzenie. Pomagając uczniom podczas takich zajęć umożliwiamy im wykształcenie zarówno umiejętności krytycznego myślenia, jak i inteligencji emocjonalnej.<sup>13</sup> Kiedy uczniowie analizują uczucia swoje i innych osób dotyczące trudnych wydarzeń, wyciągają z tego co zaszło głębszą naukę. W procesie tym mogą nawet dostrzec ukryte uprzedzenia, które zdecydują się zmienić. Zajęcia oparte na autorefleksji i ćwiczeniach w małych grupach polegają między innymi na prowadzeniu przez uczniów pamiętników,

<sup>13</sup> *Przeciwdziałanie antysemityzmowi poprzez edukację: Wytyczne dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki*, dz. cyt., przypis 2, s. 32.

## Ćwiczenie

Pomóż uczniom zastanowić się nad czynnikami wpływającymi na ludzkie zachowania i rozwój wydarzeń, zarówno w przeszłości, jak i współcześnie:

- Poproś uczniów o zbadanie jednego historycznego i jednego niedawnego antysemickiego incydentu, w ich własnym kraju lub kraju sąsiednim;
- Poproś, aby pracując z partnerami lub w małych grupach, uczniowie określili różne punkty widzenia osób uczestniczących w tym zdarzeniu; oraz
- Zachęć uczniów do dyskusji na następujące tematy:
  - wybory, przed którymi stanęli uczestnicy zdarzenia oraz co wpływało na ludzkie zachowania podczas incydentów;
  - wpływ antysemityzmu na jednostki w ich własnych i innych społecznościach;
  - różne doświadczenia i reakcje mężczyzn i kobiet na antysemityzm;
  - ich własne reakcje na antysemityzm historyczny i współczesny;
  - możliwe reakcje na współczesny antysemityzm (np. odrzucanie go publicznie i prywatnie, zgłaszanie incydentów za pomocą odpowiednich procedur, konfrontacja z antysemityzmem w sieci lub mobilizowanie innych do takich działań i wyrażanie solidarności z osobami, przeciw którym jest wymierzony).

a następnie dzieleniu się swoimi przemyśleniami z rówieśnikami.

### **...widzisz, że uczeń uczestniczy w działaniach o charakterze antysemickim?**

Dorastanie jest niezwykle ważnym okresem, w którym młodzi ludzie stają się bardziej niezależni i zaczynają podejmować własne decyzje. Mogą wówczas kwestionować powszechnie przyjęte opinie, jednocześnie kształtując własne, eksperymentując z różnymi tożsamościami lub przekonaniami

politycznymi, szukając celu w życiu i próbując różnych strategii uzyskania wpływu na swoje otoczenie. Czasami błędnie pojmują agresję jako siłę, albo zwracają się w stronę grup czy osób, które reprezentują określone idee lub ideologie – czasem również ekstremistyczne i stosujące przemoc – szukając osób o cechach przywódczych i poczucia przynależności.

Może to zachodzić szybko lub stopniowo, a skutki bywają nieprzewidywalne. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy młoda osoba nie

Instytut Dialogu Strategicznego stworzył serię interaktywnych materiałów edukacyjnych i filmów wideo, które oferują relacje przeciwstawne do propagandy ekstremistycznej, zawierające historie prawdziwych ludzi, których życie zostało naznaczone ekstremizmem:

<https://extremedialogue.org/stories>.

ma rodziny lub przyjaciół, którzy okazują jej miłość, dają poczucie bezpieczeństwa czy utrzymują z nią kontakt w trudnych chwilach, albo kiedy nie ma nauczyciela, który dostrzegłby zmiany w jej zachowaniu lub podatność na wpływy zewnętrzne.

Porozmawiaj sam na sam ze swoim uczniem i spróbuj się dowiedzieć, jak doszło do tego, że uczestniczył w takiej działalności:

- Czy to była demonstracja polityczna, podczas której niektórzy wykrzykiwali antysemickie hasła? Co myśli o tym, co się stało?
- Czy uczeń uczestniczy w regularnych spotkaniach grupy, jaki jest jej cel i działania? Czy jest to organizacja zakazana, czy też popularna organizacja nacjonalistyczna wspierana przez polityków głównego nurtu?

Zaproszenie przedstawicieli społeczności żydowskiej do klasy może pomóc w przeciwdziałaniu stereotypom. Na przykład niemiecki projekt „Rent a Jew” (Wynajmij Żyda) ma na celu wspieranie kontaktów z narodem żydowskim i przewycięzanie uprzedzeń poprzez angażowanie żydowskich wolontariuszy do rozmów w szkołach, na uniwersytetach itp.

Podobny projekt, o nazwie Likrat, koncentruje się na wprowadzaniu uczniów do judaizmu i promocji dialogu międzykulturowego i funkcjonuje w wielu krajach, np. w Austrii, Mołdawii, Niemczech i Szwajcarii.

Więcej pomysłów na temat lekcji zajmujących się stereotypami znajduje się w pomocy dydaktycznej ODIHR nr 3 pt.: „Przeciwdziałanie antysemitycznym stereotypom i uprzedzeniom”.

ŹRÓDŁA: „Germany’s ‘Rent a Jew’ Project Aims to Fight Anti-Semitism”, NBC News, 17 grudnia 2016, <<https://www.nbcnews.com/news/world/germany-s-rent-jew-project-aims-fight-anti-semitism-n695306>>; oraz „Likrat: Jugend & Dialog”, <<http://www.likrat.de/>>.

• Czy jakaś konkretna osoba stała się dla ucznia wzorem lub mentorem? Jakiego rodzaju wzorcem jest ta osoba i jakie idee przekazuje uczniowi?

Jeśli wydaje się, że uczeń angażuje się w działania ugrupowania ekstremistycznego lub podziela jego ideologię, powiedz o tym dyrektorowi szkoły i zwróć się do władz lokalnych, które mogą być lepiej poinformowane o działaniach rekrutacyjnych ekstremistów w twojej okolicy. Będą oni mogli doradzić stosowne dalsze działania. Jednocześnie, poprzez ćwiczenia rozwijające umiejętność krytycznego myślenia i umiejętność korzystania z mediów, możesz będąc nauczycielem pomóc temu uczniowi i innym nabyć zdolność do opierania się nietolerancyjnym ideom

lub odrzucania ich. Zajęcia, które planujesz, powinny wzbudzać szacunek dla wartości związanych z prawami człowieka i zasadą niedyskryminacji. Broszura ODIHR numer 9 pt.: „Reagowanie na antysemityzm w internecie”, może również być pomocnym źródłem przykładów ćwiczeń uodparniających uczniów na ekstremistyczne ideologie.

Może się zdarzyć, że nauczyciel uzna, że uczeń jest zwolennikiem ideologii ekstremistycznych lub popełnił czyn antysemityczny, lecz szkoła nie posiada odpowiednich procedur postępowania w takim przypadku. UNESCO stworzyło materiały mające wspomóc zwalczanie agresywnego ekstremizmu poprzez edukację szkolną. Więcej informacji można znaleźć na stronie:

- *Preventing violent extremism through education: a guide for policy-makers* (Paryż: UNESCO, 2017), <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247764>>.
- *A Teacher’s guide on the prevention of violent extremism* (Paryż: UNESCO, 2016), <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244676>>.

**...twój uczeń mówi do drugiego: „Nie bądź Żydem, daj mi kawałek kanapki!”?**

Chciwość osób pochodzenia żydowskiego jest starym jak świat stereotypem. Ten mit przyczynił się do powstania wielu zwrotów, które weszły do języka codziennego, takie jak amerykańskie „to Jew down” (wyżydzić), co oznacza uzyskanie najniższej ceny; francusko-belgijskie „manger en Juif”, oznaczające nie dzielić się z innymi; holenderskie „jodenfooi” oznaczające napiwek lub prezent od osoby, która jest skąpa; węgierskie „ne lésszsidó” (nie bądź Żydem); czy włoskie „che rabbino!” (co za rabin!) oznaczające, że ktoś jest sknerą. Pokazuje to, jak szeroko rozpowszechniły się antyżydowskie stereotypy,

oparte na niewiedzy lub niezrozumieniu tego, jak dyskryminacja w przeszłości wpłynęła na społeczność żydowskie.

Takie wyrażenia są często uważane za nieszkodliwe, lecz w rzeczywistości kształtują one nieświadome uprzedzenia, powodując dyskryminację i wywołując niechęć. Co więcej, takie wyrażenia są zazwyczaj krzywdzące dla doświadczających ich żydowskich uczniów lub nauczycieli, choć nie zawsze się do tego przyznają.

Nauczyciele mogą przeprowadzić lekcję na temat siły przekonywania języka i stereotypów. Może ona obejmować dyskusję na temat stereotypów w odniesieniu do różnych grup ludzi. Zaprosz uczniów do dyskusji na temat ich odczuć, gdy w stosunku do grupy, do której należą, pojawia się krzywdzący stereotyp. Pomocne może być również zbadanie historycznych

korzeni utrwalonych stereotypów, takich jak „chciwy Żyd”; istotne jest, by zdekonstruować te stereotypowe pojęcia wraz z uczniami.

Istnieje wiele innych działań, które nauczyciele mogą wdrożyć w celu zapobiegania uprzedzonom i przewyżnianiu ich, jak np. dostarczanie pozytywnych bodźców kulturowych, szukanie sprzeciwiających się stereotypom wyobrażeń w literaturze lub organizowanie innych działań klasowych. Pomoc dydaktyczna ODIHR nr 3 pt.: „Przeciwdziałanie antysemickim stereotypom i uprzedzonom” zawiera dodatkowe pomysły na ten temat.

### **...antysemicki pogląd jest propagowany poprzez oficjalne wydania lub podręczniki szkolne?**

Nie jest niczym niezwykłym, że w niektórych krajach lokalna tradycja odwołuje się do

zadawnionych stereotypów, np. współczesny pokaz kukielkowy przedstawiający Żyda jako diabła.<sup>14</sup> Istnienie stereotypów w przestarzałych podręcznikach szkolnych również nie jest niczym niezwykłym, na przykład podręcznik do religii na pytanie „Kto zdradził Jezusa?” odpowiada: „Żydzi”.<sup>15</sup> Najlepiej byłoby, gdyby właściwi urzędnicy ds. edukacji regularnie uaktualniali podręczniki i zadania szkolne, w oparciu o zobowiązania państw członkowskich OBWE do promowania praw człowieka i zakazu dyskryminacji.<sup>16</sup>

Nauczyciele powinni zwracać uwagę na stereotypy, przeinaczenia i uprzedzenia, które mogą obrażać lub piętnować uczniów żydowskich lub innych. Nauczyciele winni zgłaszać problematyczne materiały dydaktyczne obecne w oficjalnym lub nieoficjalnym programie nauczania

<sup>14</sup> Na przykład, na Litwie. Zob.: Laima Anglickienė, „Judėjo įvaizdis lietuvių folkloro: viduramžiškų prietarų atspindžiai [Wizerunek Żyda w folklorze litewskim: refleksje na temat średniowiecznych mitów]”, *Tautosakos darbai XXI (XXVIII)*, 2004, s. 41–53, <[http://www.lti.lt/failai/e-zurnalai/TD28/05\\_2%20Anglickiene.pdf](http://www.lti.lt/failai/e-zurnalai/TD28/05_2%20Anglickiene.pdf)>.

<sup>15</sup> Analiza francuskich, włoskich i hiszpańskich katechizmów, zob.: Maria Brutti, „Jews and Judaism in European Catholic Catechisms and Textbooks”, *Studies in Christian-Jewish Relations*, t. 4, wyd. 1, 2009, <<https://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/scjr/article/view/1538/1392>>.

<sup>16</sup> Państwa członkowskie OBWE wielokrotnie zobowiązywały się do przestrzegania tych zasad. Patrz: Konferencja OBWE na temat ludzkiego wymiaru KBWE, Dokument kopenhaski, Kopenhaga, 29 czerwca 1990, część II paragrafy 9.1, 10 i 10.2 i część IV paragrafy 32, 40, 40.1, 40.3, 40.4, 40.5 i 40.6, <<https://www.osce.org/odihr/elections/14304>>.

---

kierownictwu szkoły, które może działać na rzecz ich wycofania. W programie nauczania mogą także znaleźć się wzmianki o znanych osobach, które propagowały poglądy antysemickie, choć ich antysemickie nastawienie może nie być powszechnie znane.<sup>17</sup> Jeśli program nauczania wymaga włączenia antysemickich postaci lub faktów historycznych, należy otwarcie powiedzieć, co jest w nich problematyczne lub złe, jednocześnie dostrzegając pozytywne wartości te same postaci lub wydarzenia. Pomoc dydaktyczna ODIHR nr 7 pt.: „Antysemityzm i dyskurs pamięci narodowej” zawiera dodatkowe pomysły na ten temat.

Współpraca i otwarty dialog między wychowawcami, dyrektorami szkół, organami decyzyjnymi i autorami podręczników są ważne, gdyż mogą zmotywować władze oświatowe do podjęcia działań mających na celu usunięcie antysemityzmu obecnego

w programach nauczania i autoryzowanych podręcznikach, lub do sprawdzenia, czy jest on skutecznie dekonstruowany przez nauczycieli podczas lekcji. Poszukaj instytucjonalnych sposobów, dzięki którym jako pedagog będziesz mógł mocniej zaangażować się w publiczną dyskusję na temat rewizji podręczników w swoim kraju.

**...uczeń popełnia jakiś akt agresji, który mógł być motywowany antysemityzmem?**

Nękanie może przybrać formę zastraszenia i prowadzić do agresji fizycznej a nawet przestępstw z nienawiści. Przestępstwo takie jest czynem zabronionym, do którego motywacją są uprzedzenia względem tożsamości ofiary.<sup>18</sup> W takich przypadkach istnieje potrzeba zaangażowania dyrektora szkoły i ewentualnie również organów ścigania oraz dotarcia do rodziców lub opiekunów uczniów, których to dotyczy.

Należy wyjaśnić uczniom konsekwencje prawne ataków na tle uprzedzeń. Niektórzy uczniowie mogą nie być świadomi, że mogą one skutkować wpisaniem ich do rejestru karnego. Niemniej jednak przemoc w szkołach nie może być tolerowana, a jeśli uczeń popełnił akt przemocy, musi zostać pociągnięty do odpowiedzialności. Dlatego też powinny istnieć szkolne procedury postępowania w przypadku aktów przemocy, zarówno wobec pracowników jak i uczniów.

---

<sup>17</sup> Na przykład bracia Grimm, Marcin Luter, Voltaire i T.S. Eliot są postaciami historycznymi znanymi ze swoich antysemickich poglądów.

<sup>18</sup> Strona internetowa OBWE/ODIHR na temat zbrodni na tle nienawiści, dz. cyt., nota 12.



---

# Źródła i materiały do dalszej lektury

Aby dowiedzieć się więcej na temat przesłanek przestępstwa z nienawiści, zob. stronę OBWE/ODIHR Hate Crime Reporting:

<http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>.

Informacje na temat rozpoznawania i zwalczania graffiti zawierającego mowę nienawiści znajdują się na stronie: United Against Racism's „Graffiti Leaflet”:

[http://www.unitedagainstracism.org/pdfs/GraffitiLeaflet\\_GB.pdf](http://www.unitedagainstracism.org/pdfs/GraffitiLeaflet_GB.pdf).

Przykłady projektów dla studentów mających na celu przeciwdziałanie stereotypom to:

- Likrat Leadership and Dialogue Project, <http://www.likrat.ch/en/>;
- Jødiskeveivisere (Żydowski skauci), <https://www.xn--jdedommen-l8a.no/jodiskeveivisere/>;
- Projekt „Wynajmij Żyda”, <https://rentajew.org/>; oraz
- Haver Informal Jewish Educational Foundation, <http://haver.hu/english/>.

Aby ocenić efektywność różnych rodzajów strategii przeciwdziałających nękanii zob.:

Rachel C. Vreeman i Aaron E. Carroll, „A Systematic Review of School-Based Interventions to Prevent Bullying”, *The Journal of the American Medical Association*, t. 161, wyd. 1 stycznia 2007, s. 78-88.

Więcej informacji o różnicach i podobieństwach w zachowaniach, stylach interakcji społecznych, motywacjach akademickich oraz innych zachowaniach i wyborach uczennic i uczniów, zob.:

Kelvin Seifert i Rosemary Sutton, „Educational Psychology” [Psychologia Edukacyjna], Rozdział 4: „Student Diversity, Gender differences in the classroom” [Różnorodność uczniów, różnice płci w klasie], Wydanie drugie 2009, p. 66-85:

<http://home.cc.umanitoba.ca/~seifert/EdPsy2009.pdf>;

<https://courses.lumenlearning.com/suny-educationalpsychology/chapter/gender-differences-in-the-classroom/>.

Informacje na temat incydentów na tle nienawiści odnotowanych w szkołach amerykańskich znajdują się w:

Coshandra Dillard, „Hate at School: A Back-to-School Look at the Past Year” [Nienawiść w szkole: spojrzenie na ubiegły rok z perspektywy początku roku szkolnego], *Teaching Tolerance*, 10 sierpnia 2018:

<https://www.tolerance.org/magazine/hate-at-school-a-backtoschool-look-at-the-past-year>.

Konspekty lekcji na temat przeciwdziałania incyden-  
tom antysemickim znajdują się w:

Adrienne van der Valk, „Learn Something New Every Day” [Ucz się czegoś nowego każdego dnia], 28 lutego 2017:

<http://www.tolerance.org/magazine/learn-something-new-every-day>.



